

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep

0032 OSLO

Deres ref.: 15/2545

Vår ref.: 15/05041-4

Vår dato: 30.10.2015

Høring forskningsetikkloven

Høgskolen i Bergen takker for anledningen til å kommentere det nye forslaget til forskningsetikklov. Redelighetsutvalget ved Høgskolen i Bergen har drøftet dette i møte 12.10.15 og FoU-utvalget drøftet forslaget 19.10.15.

Forarbeidene til en ny lov gir en gjennomgang av dagens lover, forskrifter og retningslinjer samt ordninger for håndtering disse gjennom nasjonale komiteer, institusjoner i UH-sektoren og ved forskningsinstitutt.

Vårt høringssvar har en generell del samt punktvis kommentarer til de ulike endringsforslagene. De overordnede kommentarene knytter seg særlig til tre forhold, lovens myndighetsområde, problemene knyttet til skjønnsmessig vurdering av subjektivt ansvar og tidspunktet for endringer av forskningsetikkloven.

Lovens myndighetsområde

Formålet med både ny og nåværende lov om etikk i forskning (forskningsetikkloven) er å bidra til at det forskning «skjer i henhold til anerkjente etiske normer» (§1). Denne formuleringen av formålet med loven gir inntrykk av en bredt anlagt tilnærming, mens den øvrige lovteksten utelukkende forholder seg til uredelighet i forskning. Den nåværende definisjonene av uredelighet i forskning foreslås beholdt (gammel lov § 5 annet ledd, §6 i nytt forslag): «Med vitenskapelig uredelighet menes forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning.» «Andre alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis» kan omfatte mer enn forfalskning, fabrikkering og plagiering, men det er uklart hva dette er. I prinsippet kan det romme hele spektret av uetiske forskningspraksiser, men hva skal det i tilfelle omfatte og hvordan bør dette behandles? Vil for eksempel grove brudd på helseforskningsloven eller personopplysningsloven kunne omfattes av forskningsetikkloven?

I redegjørelsen omtales de Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk og deres mandat samt deres forhold til Helseforskningsloven (forslag om en innsnevring til å gjelde bare helseforskningens myndighetsområde og ikke all forskning på mennesker).

En tilsvarende diskusjon av personopplysningsloven, håndtering av personopplysninger og melding og konsesjonssøknader til personvernombud/datatilsynet o.l. savnes.

Slik forskningsetikkloven har vært og foreslås utformet er den primært rettet mot grove brudd på «anerkjente etiske normer». Vi ønsker at det også rettes oppmerksomhet mot det som internasjonalt benevnes som Questionable Research Practices (QRP) siden dette, til tross for at det betraktes som mindre alvorlige brudd på «anerkjente etiske normer», antas å være mer utbredt og dermed en atskillig større utfordring i arbeidet for å bygge god forskningsetisk kultur ved institusjonene.

Objektive vs. subjektive vilkår for uredelighet

Som diskutert på s. 52 i forarbeidene innebærer definisjonen at en forsker først har opptrådt uredelig når forskningspraksisen både bryter med god vitenskapelig praksis utfra objektive kriterier, og forskeren samtidig kan bebreides for å ha handlet forsettlig eller grovt uaktsomt (subjektive kriterier). Kravet til dokumentasjon av brudd på både de objektive og subjektive vilkår i etikklovens uredelighetsbegrep har skapt mye hodebry og resultert i flere «frifinnelser» i saker det er bred enighet om at forskeren har opptrådt klanderverdig, men der en ikke kan bevise forsettlig eller grovt uaktsomme handlinger. Selv om dette diskuteres, er det ikke foreslått noen endringer i loven som løser dette.

Tidspunkt for endring av forskningsetikkloven

Høgskolen i Bergen er kjent med at det pågår arbeid i EU med revisjon av lovverket for forskningsetikk. De norske forskningsmiljøene er en del av et internasjonalt forskersamfunn og vi stiller oss undrende til at det norske lovverket skal endres før det nye lovverket i EU er på plass.

Og en kommentar om formulering

§3 Første ledd: den gamle formuleringen: «...planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning.» synes mer dekkende enn den foreslåtte endringen: «...herunder forberedelser til forskning...og andre forsikringsrelaterte aktiviteter», siden den gamle formuleringen eksplisitt også nevner gjennomføring.

Under følger punktvis kommentarer til endringsforslagene:

En lovfesting av forskningsinstitusjonenes forskningsetiske ansvar (punkt 5)

Høgskolen ser positivt på forslaget til å lovfeste forskningsinstitusjonenes forskningsetiske ansvar. Presisering av dette i §3 synes adekvat og vil for HiBs vedkommende være en lovfesting av et ansvar institusjonen allerede har tatt på seg.

Institusjoners uttalelse i forskningsetiske saker (punkt 7)

Institusjonenes ansvar understrekes ved at det gis en detaljert liste av hva institusjonen har ansvar for. Vi har ingen innvendinger eller merknader til dette.

Endringer i Granskingsutvalgets sammensetning og mandat (punkt 8)

Juridisk kompetanse gis forrang foran annen relevant kompetanse ved å lovfeste at Granskingsutvalget skal ledes av en jurist. Siden en leder av Granskingsutvalget bør ha en betydelig bredde- og dybde-kunnskap om forskningsetikk som ikke alltid vil være mulig å finne i kombinasjon med juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap, stiller vi spørsmål om dette bør være et absolutt krav. Slik vi ser det bør Granskingsutvalget ha en person med juridisk kompetanse, men ikke nødvendigvis som leder av utvalget.

Det foreslås to ulike roller for Granskingsutvalget, enten at det skal veilede forskningsinstitusjonene eller være klageinstans. Det vil være svært uheldig om Granskingsutvalget mistet sin rolle som veileder for institusjonene fordi det da ville være fare for at det får forelagt den samme saken som klagesak.

Vi ser behovet for en klageinstans der forskere som «felles» av et redelighetsutvalg får anledning til en ny vurdering. Behovet for en klageinstans må imidlertid kunne løses på en måte slik at det ikke skjer på bekostning av Granskingsutvalgets veilederfunksjon.

Sammensetning av utvalg som kan gi uttalelse i forskningsetiske saker

Mange institusjoner har få jurister og dersom alle redelighetsutvalg skal ha jurister som permanente medlemmer, må utvalgene utvides eller et nåværende medlem må erstattes av en jurist. Flere redelighetsutvalg har i sine retningslinjer anledning til å trekke inn nødvendig sakkyndig kompetanse (som for eksempel jurist) i enkeltsaker. Dette synes å løse behovet for juridisk kompetanse i saker der det er særlig behov for dette.

En presisering av forskningsetikklovens definisjon av vitenskapelig uredelighet (punkt 9)

Drøftingen av disse spørsmålene er viktige og nyttige, dessuten er lovefesting (§6) av kravene til hvilke punkter som skal inngå i utvalgenes uttalelser nyttige.

Med hilsen

Gro Anita Fønnes Flaten
forskningsdirektør

Heidi Skramstad
rådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevne signaturer.